

КРИТИЧНИ БЕЛЕЖКИ ВЪРХУ МОНОГРАФИЯТА НА ПРОФ. ДГМН ЦАНКО ЦАНКОВ И Д-Р СВЕТЛА СТАНКОВА „МОРФОСТРУКТУРА НА ИЗТОЧНА СТАРА ПЛАНИНА“

Както личи от заглавието, монографията е с геоморфоложка насоченост. Направено е описание на разкриващите се морфоструктури в Източна Стара планина.

Необходимо е да се отбележи, че авторът на настоящите критични бележки е геолог и работи в тази част от България повече от 30 години.

Приоритет на книгата са морфоструктурите, но за да бъдат разбрани правилно, е необходимо да бъде разгледана и геолого-тектонската обстановка. Проф. Ц. Цанков като геолог и тектоник осъзнава, че геологията е основа на направените геоморфоложки интерпретации, и е представил кратки геолого-тектонски сведения за разглеждания регион и именно те са причина за тези критични бележки. Особен интерес буди и единственото графично приложение „Карта на Удвойматориевата и Приморската морфоструктурна област“.

В главата „Късноалпийски (следранноолигоценски) Балканиди Старопланински алохтон“ схематично се отбелязват скалните разновидности, представени в региона. В геологията има начин за представяне на литостратиграфските единици, което за съжаление в монографията липсва. Освен това няма нито едно цитиране. Оставаме с впечатлението, че всички те са дело на авторите, което не е така. Например на стр. 28 се казва: „Седиментите на пясъчно-варовиковата задруга изграждат няколко гънкови структури.....“. Това е така, но не е показано каква е възрастта на тази задруга и кой я е установил. Освен това задруга с такова име не се споменава (на стр. 23 и 24)! Същото се отнася и за „тънкопластовият пясъчливо-глинест флиш“. Читателят е необходимо да тълкува за коя свита или задруга става дума, защото тънкопластов флиш (стр. 24) няма!?

Всички литостратиграфски тела (с триаска, горнокредна и долно-среднопалеогенска възраст) са отнесени и принадлежат към Старопланинския алохтон, с което твърдение категорично не можем да се съгласим. Ако е така, то авторите правят революция в геологията на Източния Балкан! Проф. Ц. Цанков би трябвало да знае, че седиментите на всички горнокредни и палеогенски свити и задруги се отлагат на място! Те имат широко разпространение, но не са в алохтонно положение (като за това има много факти). Липсва карта, на която авторите да покажат навлачното им положение.

Силно негативно звучи твърдението за скалния пълнеж на Сливенския алохтон. Независимо от многократните ни взаимни посещения и наблюдения на Сливенския навлак (както и всички горнокредно-палеогенски литостратиграфски единици и последователности), за написаното може да се каже, че представлява фантазия. Бихме искали да попитаме проф. Цанков къде в Сливенския алохтон може да се види „рифейско-камбрийска литостратиграфска последователност“, а също „кристалинни шисти и гнайси на рифейско-камбрийската Берковска група? Вероятно се имат предвид Лазовския и Шивачевския комплекс (И в а н о в и др., 1974), но те нямат нищо общо със Сливенския навлак.

В книгата нищо не се споменава за наличието на четирите големи езера при с. Скала и западно от него (най-голямото е с дължина 1 km и широчина 500 m). Това е голям недостатък на монографията, защото тези големи морфоложки форми са разположени линейно в субекваториална посока. Този факт, както и стръмните южни склонове и полегатите северни (на Скаленското езеро) говори, че те са тектонски предестинирани. На приложение 1 две от тях са нанесени, но районът около тях е едно от малкото по-големи места от картата, в които почти липсват разломи!

Авторите издигат в култ листричната тектоника, като смятат, че тя има повсеместна и определяща роля за възникването на куполните морфоструктури.

Ще обърнем специално внимание на приложение 1 и най-тясно свързаните с него листрични разломи. Като графично отражение на монографията смятаме, че то представлява едно имагинерно виждане на авторите. Дори да се приеме, че всеки дол и овраг е разлом (в 95 % листричен), в действителност няма толкова долчета и оврази, колкото е броят на разломите, и читателят остава с впечатлението, че регионът е насечен от тях. Да вземем за пример Еминска Стара планина. Ако имаше толкова много разломи (листрични), едва ли можеше да се види слоистостта на Еминската свита така, както добре е показана на корицата на монографията. От добрите ни познания за геологията на Източна Стара планина можем да твърдим, че няма нито един листричен разлом, както и, че 90 % от обозначените на картата разломи не съществуват. Освен това на нея не са отбелязани някои големи тектонски структури, като например т.нар. Монапетренска дислокация (навлак) (Б о ш е в и др., 1967), която според вижданията на Цанков и Станкова може да се разглежда като листричен разлом.

Картата на Удвойматориевата и Приморската морфоструктурна област има сериозни недостатъци и от редакторско естество. Например в легендата ѝ има четири оцветявания, означаващи регионите, от които е оградена Източна Стара планина, докато на картата има поне три цвята в повече. На картата на много места е даден растер в червено – линия с перпендикулярни чертички (знак, с който се обозначава навлак в геологията), която в легендата липсва. Ако с този знак е обозначен навлак, не можем да се съгласим с конфигурацията му, следяща границите на реки и долове (както е на много места) .

От 35-годишното ни познанство можем да кажем, че геологът и тектоникът проф. Ц. Цанков винаги е будил възхищение и е бил пример за нас, но не можем да твърдим същото за геоморфолога Ц. Цанков. Смятаме, че монографията

„Морфоструктура на Източна Стара планина” не дава нищо ново за науката. Геоложките факти, посочени в нея, довеждат читателя до неверни и изопачени представи за тектониката на този голям регион от нашата страна.

ЛИТЕРАТУРА

- Бошев, Ст., Б. Страшимиров, Ст. Зафиров, Р. Христов, М. Моев. 1967. Геология на приморската част на Източна Стара планина. – Год. ВМГИ, св. II, Геология, XII, 1965–1966, 7–62.
- Иванов, Ж., Кр. Колчева, Ст. Московски. 1974. Строеж на част от ядрата на Твърдишката антиклинала. – Год. СУ, кн. 1, геология, 245–275.

*Митко Паскалев,
Геологически институт – БАН*